

Коломийська центральна районна бібліотека
Організаційно-методичний відділ

«Акція «Вісла» - злочин польського комуністичного режиму»

(до відзначення 70-ї річниці операції "Вісла")

Методичні рекомендації

Коломия
2017

ББК 63.3 (4 Укр)62
А-38

Акція «Вісла» - злочин польського комуністичного режиму: методичні рекомендації до відзначення 70-ої річниці операції «Вісла»/ Коломийська центральна районна бібліотека [уклад. Г.Сапович, відпов. за вип. О.Бирчак].- Коломия, 2017.- 12 с.

28 квітня – чергові сумні роковини в історії України і Польщі. 70 років тому польським комуністичним режимом було розпочато військово-політичну операцію із примусової депортації українського цивільного населення, яка отримала назву акція «Вісла». Рішення про її проведення було ухвалено найвищим державним та партійним керівництвом комуністичної Польщі. Справжньою метою операції визначалося «остаточне розв'язання української проблеми в Польщі».

Дані методичні рекомендації адресовано спеціалістам бібліотечних закладів на допомогу у проведенні заходів до відзначення 70-ої річниці операції «Вісла».

Укладач:

Сапович Г.М - методист I категорії ЦРБ

Відповідальний за випуск:

Бирчак О.І. – директор Коломийської ЦБС

У 2017 році минає 70 років від сумнозвісної операції «Вісла», внаслідок якої у комуністичній Польщі з рідних земель було депортовано 140 тисяч українців. Депортованих розпорошили у північних і західних регіонах. Як твердять нащадки депортованих, вони дотепер відчувають наслідки цього примусового виселення.

Квітневі події 1947 року чорною сторінкою увійшли до буття всього українства. Для української нації, яка пам'ятає своє минуле, – день суму і болю.

28 квітня 1947 року о 4 годині ранку розпочалася операція "Вісла" – примусове переселення українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя. Це – спільна велика втрата Українського народу, всієї української спільноти. Майже 150 тисяч наших братів і сестер були депортовані, перевезені, розпорошені чужими землями. Тільки тому, що вони були українцями. З 800 людей утримано в концентраційному таборі в Явожно, убито 650 осіб, заарештовано 1 466 осіб, які мали відношення до українського руху опору.

Ламалося багатовікове життя, нищилася етнічна цілісність українців в Польщі, спалювалися церкви, руйнувалися осередки культури, перекреслювалися долі десятків тисяч людей і родин. У душі людей запало глибоке і тривале відчуття кривди та особистої трагедії.

Операція "Вісла" – це злочин, який є ганебним прикладом несправедливості і порушення основних прав людини. Ніколи Український народ і його держава не забудуть минулого. Ми пам'ятаємо усі важкі і непрості моменти нашої історії. Послідовно і толерантно ми продовжимо процес відновлення історичної правди та справедливості. Слово за вченими, науковцями, громадськими діячами і, безумовно, політиками. Однак минуле не може вічно сковувати наші душі. Прощення – це риса великих народів. Глибоке, братнє примирення – це єдиний шлях до нового життя, яке творять Український і Польський народи сьогодні.

На відзначення **70-ї річниці операції "Вісла"** рекомендуємо провести у бібліотеках району години спілкування, науково-практичні конференції, тематичні години, фото-виставки, з тем "Операція "Вісла": переселення чи депортація", "Чи можна було уникнути операції "Вісла"?".

Під час проведення заходів варто звернутись до розгляду і обговорення таких питань:

- Чи можна операцію "Вісла" вважати етнічною чисткою українських земель?
- Чи була операція "Вісла" насильницьким актом?
- Операція "Вісла": пам'ятати, щоб не повторити помилок.

Готуючись до проведення заходів, можна скористатись такою історичною довідкою.

Історична довідка.

Операція "Вісла" – етнічна чистка, здійснена у 1947 році (початок – 28 квітня) під керівництвом Радянського Союзу, Польщі, Чехословаччини. Полягала у примусовій депортації (виселенні), з використанням збройних сил вказаних країн, українців з Лемківщини, Посяння, Підляшшя і Холмщини на ті території у західній та північній частині польської держави, що до 1945 року належали Німеччині.

Виселення проводилось чітко і сплановано: села оточувалися військами, на збори українцям надавалось від двадцяти хвилин до двадцяти годин, - в залежності від можливості загрози з боку УПА. Існували правила розміщення на новому місці: на певній відстані до морських і сухопутних кордонів та великих міст, а також щоб не була перевищена квота 10% українського населення в одному населеному пункті.

Депортаційні заходи проходили трьома етапами:

- 1) 28 квітня – 15 червня 1947р. виселяли українців з повітів Лісно, Сянік, Перемишль, Ясло, Коросно, Любачів, Горлиці, Ярослав;
- 2) 15 – 30 червня 1947р. виселяли українське населення з повітів Новий Сонч, Новий Тарг, Томашів Любельський, Грубешів;
- 3) до кінця жовтня 1947р. виселено населення з решти повітів Закерзоння.

Корисні посилання:

<http://www.ethnos.lemky.com/history/203-pereselenska-operacija-visla.html> -

Переселенська операція «Вісла».

<http://www.archives.gov.ua/Sections/VISLA> - 1947: Акція "ВІСЛА" – апогей депортаційних операцій 40 – 50-х рр. ХХ століття (архів документів).

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Viz/2010_5/Malka.pdf - Операція "Вісла": історіографія.

<http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/media/calendar/visla/lemky> - історичні аспекти примусового переселення українців з території Польщі до України у 1944 – 1946 роках.

<http://oko.if.ua/2011/06/04/35590> - Операція "Вісла". Остання поїздка додому (документальний фільм. Повна версія).

Погляд науковця

ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА»:
Переселення чи депортація?

А.Г. Ліпкан,
викладач кафедри історії України
Національного технічного університету
«Київський політехнічний інститут»

Джерело:
журнал "Воєнна історія", №1, 2003 р.

Тепер, коли розсекречено архівні матеріали, відкрилися можливості для ґрунтовного вивчення і аналізу проблеми депортації і репатріації населення України і Польщі, виявлення справжніх причин і наслідків цих трагічних процесів.

Депортації українців з їхніх етнічних земель у Польщі не знайшли належного відображення в радянській історичній науці. Тільки в роки незалежності започатковано видання збірників документів, матеріалів і спогадів про переселення українців із Закерзоння.

Таке «незручне питання», як переселення людей у післявоєнний період з території західних областей України до Польщі та з Польщі на територію УРСР довгий час замовчувалося.

У складі Польщі опинилися споконвічні українські землі Лемківщина, Надсяння, Холмщина, Підляшшя, на яких залишилось понад 700000 українців.

Під час Другої світової війни в центрі уваги польського політикуму були проблеми Західної України, яка у міжвоєнний період входила до складу Речі Посполитої. Практично всі польські партії і угруповання виступали за те, щоб ці землі залишилися у складі Польщі після закінчення Другої світової війни.

Територія Галичини розглядалась ними як невід'ємна частка «польськості», стверджувалося, що саме поляки захистили східногалицьку землю від татарських і турецьких завойовників, небезпеки загарбання Росією і тотальної русифікації. «Руська» земля Галичини подавалась як пантеон цвіту польського лицарства, а відтак — була напівмістичною святинею, втрата якої прирівнювалась до національної катастрофи.

Треба зауважити, що українців депортували з їхніх етнічних земель, поляків — ні. Під час депортації, як з радянської, так і з польської сторони застосовувалися численні зловживання і наруга над переселенцями.

Як зауважував І. Пелльо: «Від часу татарських нападів в Україні не знали такого лиха й знущань, такого грабунку, як після Другої світової війни від комуністичної влади».

Перегляд кордонів у Європі в ході Другої світової війни супроводжувався грандіозною етнічною чисткою. А. Гітлер обрав її знаряддям фізичне знищення слов'янських народів з тим, щоб зробити їхні землі «життєвим простором для німців». Й. Сталін здійснював чистку шляхом депортацій¹⁴. У цій системі депортацій опинилась і Україна.

Одразу після повернення радянської влади до Західної України починаються політичні виселення. У повідомленні секретаря Тернопільського обкому КП(б)У І. Компанця секретарю ЦК КП(б)У Д. Коротченку про активізацію оунівського руху на території Тернопільської області проситься дозвіл на проведення висилки сімей «учасників банд-формувань за межі Тернопільської області».

На користь виселення з Польщі національних меншин висловлювалися польські комуністи, які хотіли бачити майбутню Польщу однонаціональною державою. Це розглядалося також як метод розв'язання назрілих національних проблем, в основному українського питання, яке особливо стало актуальним у роки війни. Погляди польських некомуністичних політичних угруповань зі Східної Галичини збігались з намірами польських комуністів. Вони теж були за переселення українців після війни до СРСР, чи за розпорошення їх у центральній і західній частині Польщі.

Правових основ здійснення депортаційно-переселенських акцій абсолютно ніяких не було. У вересні 1944 р. тодішня УРСР не була суб'єктом міжнародно-правових відносин, і не мала жодних повноважень підписувати міжнародно-правові угоди. Тодішнє керівництво Польської держави теж не мало права і повноважень підписувати цю угоду, будучи тимчасовим носієм влади. Як держава і як адміністративний апарат вона ще не була сформована. Справжній і

легітимний уряд Польської держави знаходився не на теренах звільненої від нацистів Польщі, але окупованої радянськими військами, а в Англії.

Задумана сталінською тоталітарною системою та польським «народно-демократичним» режимом акція геноциду мала на меті ряд цілей. Припинялося функціонування небажаного тоталітарному режиму вогнища українського національного руху, що його репрезентувало населення «східних кресів» колишньої Польської держави. Прокомуністичні керівники тодішньої Польщі демонстрували Сталіну покірність і свою згоду обрати соціалістичний шлях розвитку. Вони також загравали з шовіністично спрямованими елементами у своїй країні, які хотіли бачити повоєнну Польщу без будь-яких національних меншин, в тому числі понад мільйонної української.

У серпні 1945 р. Москва підписала й опублікувала офіційно договір з Польщею про визнання лінії Керзона українсько-польським кордоном і про «добровільне» виселення приблизно мільйона українців з Закарпаття. Цей договір був укладений на основі рішень Тегеранської (1943 р.) і Ялтинської (1945 р.) конференцій, учасники якої, керівники СРСР, Англії і США, і не думали питати згоди України на відірвання від її земель Підляшшя, Холмщини, Любачівщини, Надсяння, частини Бойківщини та Лемківщини. Для членів антигітлерівської коаліції це питання було несуттєвим, а для українців, які опинилися на Закарпатті — трагедією. Наймасовіші нищення українців, які активно почалися з червня 1945 р. тривали аж до травня 1947 р.

24 липня 1944 р. фронтові частини Червоної Армії вдруге ввійшли до Львова.

Як тільки Червона Армія увійшла на довоєнні землі, які до 1939 року були у складі Польщі, власті СРСР і Польщі у Москві схвалюють рішення, яке для широких мас українців і поляків виявилось несподіваним: взаємне переселення. 9 вересня 1944 р. у Любліні була підписана «Угода між урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР». Одним розчерком пера, за традиційним більшовицьким взірцем вдалося зробити те, про що мріяли польські націоналісти роками. Ще йшла війна, ще не були встановлені кордони, а Польща на основі цього документу одразу позбулася близько 600 тисяч українців. Шляхом обіцянок щасливого життя у вільній Україні, свободи національного розвитку, методами залякування і обману, а в багатьох випадках і провокацій, вдалося за короткий термін переселити десятки тисяч українців до УРСР і сплюндрувати квітучий край за Сяном.

Із вересня 1945 р. на територію південно-східної Польщі було спрямовано три дивізії Війська Польського (ВП), основним завданням яких було здійснення переселення українців. Підтвердженням цього служило рішення Воеводського комітету безпеки в Жешові, який наказав виділити 2/3 особового складу полків для акції переселення. Для виселення українців були задіяні всі силові структури комуністичної Польщі — Військо Польське, «Міліція обивательська» (МО), «Ужонд Безпеченьства Публічного» (УБП), «Охотніча Резерва Міліції Обивательської» (ОРМО), «Баталіоне Хлопське» (БХ). Активно проявили себе

Національна Організація Військова (НОВ), Національні Збройні Сили та інші. Вересень 1945 року. Почалася ворожа пропаганда проти українців на території Польщі. 3 вересня 1945 року уряд Польщі, всупереч рішенню, прийнятому на Варшавській конференції, направив на українські землі 3 дивізії піхоти з метою примусового вивезення українців на територію УРСР. Запалали цілі села на Лемківщині, Надсянні, Холмщині. Так у селі Піскоровичі загинуло 720 осіб, а у с. Павлокома – 365, у с. Малковичі – 140, у с. Вільшани – 18 українців. Згоріли цілком с. Завадка, де під час акцій вбито 32 особи, і с. Кальниця, де загинуло 20 осіб. Делегатів Варшавської конференції заарештували, українські комітети ліквідували. З вересня 1945 року до липня 1946 року виселили 280000 українців. Згодом депортували 482880 українців.

У протоколі Політбюро ЦК ПОРП окремих пунктом визначена сутність акції переселення, як «репресивна». В рамках цієї акції проти українського населення прийнято постанову: операцію виселення («Вісла») узгодити з урядом Радянського Союзу та Чехословаччини.

Управління громадської безпеки в Жешові рекомендувало навіть переселяти мішані родини, якщо батько не був поляком. Такий підхід органів влади до переселення спричинився до того, що воно набрало рис депортації. За участю військових підрозділів було виселено понад 260 тис. осіб, а всього у 1944 – 1946 рр. до УРСР було виселено майже 500 тис. українців. Причому депортація не оминула навіть тих західних українців, які служили у Червоній Армії.

Кульмінаційним моментом польсько-українського конфлікту була операція «Вісла», скерована проти українців Закерзоння і відділів УПА, які обороняли українське населення від насильницького виселення з автохтонних прадідівських земель.

Як зазначалося на розширеному засіданні Української Всесвітньої Координаційної Ради в Києві 22 серпня 1996 р., до вересня 1946 року з території Польщі виселено в Україну 488662 особи. Залишилося на своїх землях ще близько 200000 осіб, на яких, власне, і чекала кривава акція «Вісла».

Політика польської комуністичної влади щодо українців здійснювалась відповідно до загальної концепції творення в Польщі однонаціональної держави. Планувалося досягти цього насамперед переселенням українців в УРСР, а пізніше, в ході акції «Вісла» – на західні і північні землі Польщі, де вони мали швидко полонізуватися. 23 квітня 1947 р. Політбюро ЦК ПОРП ухвалило створити для українського населення концтабір у Явожні.

Оскільки Договір про переселення українців і поляків між ПНР і УРСР (після дворазового його подовження) перестав діяти, а уряд УРСР вже не хотів його подовжувати, треба було шукати інші шляхи ліквідації української меншості на території Польщі. І перші проекти переселення решти українського населення, на так звані «одзискане» землі (полишені німцями польські землі на Одері та у Східній Пруссії, що входили до складу Німеччини) було представлено першому секретареві ЦК ПОРП В. Гомулці ще в листопаді 1946 р. Уже в лютому 1947 р. заступник начальника Генерального штабу Польського війська генерал С.Моссор чітко висловився з цього приводу: «Навесні провести енергійну акцію переселення цих людей поодинокими сім'ями по цілих повернутих землях, де

швидко асимілюються». Тому безпідставною є поширена думка, що акція «Вісла» була пов'язана з убивством віце-міністра оборони Польщі генерала К.Сверчевського (28 березня 1947 р.). Це лише прискорило реалізацію цієї акції, бо вже наступного дня Політбюро ЦК ПОРП прийняло постанову: «Швидкими темпами переселити українців та змішані сім'ї на воз'єднані землі (перш за все до Південної Пруссії), не утворюючи груп і не ближче, ніж за 100 км від кордону».

28 квітня 1947 року оперативна група «Вісла», що налічувала близько 20 тисяч солдатів, функціонерів управління громадської безпеки і громадської міліції, розпочала виселення українців.

Акція, що означала заперечення будь-якого права людини, намір знищити духовні корені українського народу шляхом його тотального виселення, охопила територію 19500 кв. кілометрів – Лемківщину, Надсяння, Холмщину, Підляшшя... Тут від доби Київської Русі постійно проживали єдиною спільнотою українці [8]. Того дня шість дивізій Війська Польського оточили українські села, а відділи НКВС і Чехословацької прикордонної сторожі заблокували кордони на сході і півночі. О 4-й годині ранку операційна група «Вісла» під командуванням генерала Мосора приступила до вивезення українців до воєводств північної і західної Польщі.

Згадана кількість війська розраховувалась на основі того, що військові органи не брали до уваги чисельність відділів УПА, а лише плановану до виселення кількість сіл в районі «S» – Сянік. Розподілили вони по 20 – 50 солдатів на одне село плюс 30 – 150 – особовий відділ на кожний з 28 підрайонів, на які припадали від 6 до 21 сіл. Такий розрахунок сил свідчить про те, що основною метою акції «Вісла» було виселення українців, а не боротьба з УПА.

Отже, нічого дивного, що безпосередні дії проти УПА відійшли на другий план. Міністр національної оборони маршал Польщі М. Роля-Жимерський звернув на це увагу командуючого оперативною групою (ОГ) «Вісла» генерала С. Мосора .

Реалізація військової акції «Вісла» набрала рис депортації. Населенню давали близько двох годин на зібрання найпотрібніших речей і залишення села. Брутальні методи виселення, а пізніше довготривала подорож у жахливих антисанітарних умовах, спричинилися до того, що на кінцевих станціях, депортовані були у жахливому стані. Всього військо депортувало близько 150 тисяч українців, яких було оселено в Ольштинському, Щецинському, Вроцлавському, Познанському, Гданському і Білостоцькому воєводствах (назви дані згідно з адміністративним поділом Польщі від 1946 р.). Акцію було поширено на всі українські сім'ї, без огляду на ступінь лояльності і політичної приналежності. Переселенню підлягали також сім'ї українців-офіцерів і солдатів Війська Польського, працівників органів безпеки та демобілізованих фронтників.

Акція «Вісла» тривала з 28 квітня до 12 серпня 1947 року. За цей час з українських етнічних земель у Польщі виселено на північно-західні землі 140575 осіб української національності та змішаних польсько-українських сімей¹¹. Операція розпочалася, коли люди засіяли свої поля, а нового врожаю ще не зібрали. Все треба було залишити і виїжджати з тим, що можна було покласти на

віз, а найчастіше, нести в руках. На новому ж місці – в колишніх німецьких областях – українці знайшли все знищене війною.

У польських селах українське населення було розпорошене по 2 – 3 родини і без права повернення додому. В Ольштинському повіті переселення робили повторно, бо виявилось, що в одному регіоні було занадто забагато українських родин. Людей поселяли в зруйнованих хатах, бо все краще було захоплене місцевими і приїжджими відразу після війни. Евакуйовані довгий час були в шоці, вони надіялись на скоре повернення додому. Деякі господарі, молодь таємно повертались до своїх осель, доглядали рештки господарки, урожай, щоб заpastися хлібом на зиму. Але їх відразу ловили й повертали назад, а частіше відправляли в Явожно. Цей концетраційний табір для українців у Пришвінському воєводстві нічим не відрізнявся від Освенціму. Не функціонував тільки крематорій. Табір мав 12 кулеметних веж, три ряди огорожі з колючого дроту, а від дороги – стіну з бетону висотою 5 м. В охороні служили 18 офіцерів і 300 солдатів. Серед в'язнів були жінки і навіть діти. Особливо тут переслідували священників, інтелігенцію. За 20 місяців у таборі було ув'язнено більше 3 тисяч мирних людей, з них 136 чоловік за короткий період загинуло. В'язні тяжко працювали по 12 годин у дві зміни за півлітра кави і шматок чорного хліба. Інколи давали цілого пересолоного оселедця без води, або суп з риб'ячих голів. У туалет водили за командою. Спали люди на дерев'яних похилих нарах без матраців, за невиконання норми в'язнів жорстоко карали. Їх ставили «на стійку з цеглинами в руках», примушували годинами стояти навколішки, замикали в карцер і мучили допитами. Були випадки самогубства на огорожі, по якій проходив електричний струм¹³. Тільки на початку січня 1949 року табір перетворили на тюрму для полонених воїнів УПА.

Репресій зазнали священники православної і греко-католицької церков. Частину кліру було заарештовано і засуджено на термін від 4 до 10 років. До УРСР було виселено близько 300 греко-католицьких священників [18], православне духовенство і членів консисторії Автокефальної православної церкви з Холма. У Люблінському воєводстві зменшено кількість православних парафій до семи і одного монастиря. Частину святинь влада передала римо-католицькій церкві, а інша частина була зруйнована і розібрана.

У акції «Вісла» брало участь 120000 чол. польського війська і різноманітних збройних формувань. Більшовики кинули на проведення цієї акції танкову дивізію та спеціальні протипартизанські загони і заблокували українсько-польський кордон, чехи вислали одну гірську бригаду, декілька піхотних дивізій і старшинську школу з Праги. І все це проти 2,5 – 3 тисяч вояків УПА! На фоні безперервних боїв з УПА йде масове насильницьке виселення українців. Спалення українських сіл, вбивства українців, що опирались виселенню, ув'язнення 4000 українських жінок, дітей та людей похилого віку в концентраційному таборі в Явожні – основні риси депортації українців. На середину 1947 року депортація, в основному, була закінчена.

Вивезення українського населення позбавило збройну боротьбу УПА на цих теренах основної мети, зробило її тут безперспективною. Тому Головнокомандувач УПА Р. Шухевич вирішив припинити боротьбу на

Закерзонні. Так тодішній уряд Польщі, при потуранні Москви, провів фактично жорстоку депортацію українського населення, порушивши загальнолюдські норми життя.

У зв'язку з репатріацією поляків з України та українців з Польщі активізувалась діяльність АК. Причому у цей період часто АК діяла спільно з УПА проти заходів радянської влади. Загалом за весь післявоєнний період з СРСР в Польщу було переселено близько 2,3 млн поляків.

Насильницька акція під кодовою назвою «Вісла» залишається однією з найтрагічніших сторінок в історії українського народу. 3 серпня 1990 року Сенат Польщі засудив її, але величезний пласт юридичних питань у зв'язку з цією акцією ще чекає свого розгляду польським сеймом.

Рекомендована література:

1. Вількос І. Історія села Слобода [Текст] / І. Вількос, А. Яріш-Мокрицька, П. Чупик. – Коломия, 2002. – 35 с.
2. Галик Я. Лемківщина – Край наших предків [Текст] / Я. Галик. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 192 с.
3. Депортовані чи репресовані? [Текст] / Упоряд. О. Гречух. – Івано-Франківськ, 1994. – 119 с.
4. Дрозд Р. Історія українців у Польщі в 1921- 1989 роках [Текст] / Р. Дрозд, Б. Гальчак, І. Мусієнко; пер. з пол. І. Мусієнко. – 3-тє вид., випр., доп. – Х.: Золоті сторінки, 2013. – 272 с.
5. Желем М. Мацина Велика – село лемківське. Історико-краєзнавчий нарис [Текст] / М. Желем. – Вид. фірма «Відродження», 2008. – 133 с.
6. Красовський І. Хто ми, лемки... [Текст] / І. Красовський, Д. Солинко. – Львів: Ред. – вид. відділ обласного управління по пресі, 1991. – 48 с.
7. Леник В. Українці на чужині або репортажі з далеких доріг [Текст] / В. Леник. – Львів: «Червона калина», 1994. – 335 с.
8. Мончак Л. Лабова. Лемківське село нашої пам'яті [Текст] / Л. Мончак, І. Полиняк, Н. Юськів. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 92с.,іл.
9. Німець О. Там, на Лемківщині [Текст] / О. Німець. – Косів: Писаний Камінь, 2000. – 236 с.
10. П'ятка І. Крізь Буревій. Автобіографічна розповідь [Текст] / І. П'ятка. – Снятин, 1993. – 142 с.
11. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996р.) – Івано-Франківськ: Вид. «Плай», 1997. – 451 с.
12. Ядловський А. Історія села Кам'янка [Текст] / А. Ядловський. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 80 с.
13. Фабрика Р. Лемки: роки і долі [Текст] / Р. Фабрика. – Коломия: Вік, 2005. – 104 с.